

4467

ՈՐՍԻ ԳՆԴԱԿ :

(ՕՍՏՐՕԳՕՐՍԿՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻԾ)

Թարգմանեց
ՏԻՐՈՒԿԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԵ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մ Շարաձէի, Նիկ. փ. ա. 21

1894

891.71

0-71

Հոգի Գրքի խմբագրութեամբ

891.71-3

0-71

կր.

Բարձրագույն:

ՈՐՄԻ ԳՆԳԱԿ

(ՅԱՏՐՈԳՈՐԾԱՆԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻՅ)

Թարգմանեց

ՏԻՐՈՒԿԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԵ

1002
6369

Տ Փ Խ Ի Ս

Տպ. Ս. Շարաձեհ. || Тип. М. Шарадзе.

1894

2011

2003

Дозволено ценз. Тифлисъ, 29-го Апрѣля 1894г

Ո Ր Ս Ի Գ Ն Դ Ա Կ

եր կողմերում Փը-
րանկը համարվում
էր ամենալաւ որ-
սորդ: Նա արդէն
50 տարեկան էր,
բայց երիտասարդ
որսորդներէց ոչ
մէկը չէր կարող մրցել նո-
րա հետ: Նա որսի ժամա-
նակ չէր յոգնում շուտով և համարեան
միշտ նորան յաջողվում էր որսին խփել:
Նա լաւ, սուր աչք ունէր և միշտ հան-
գիստ էր ու չէր յուզվում: Որսորդի հա-
մար այդ յատկութիւնները շատ թանգ

են: Նորա հետ որսի գնալը մեծ բաւա-
կանութիւն էր: Նա ագահ չէր, չէր աշ-
խատում շատ որս խփել և եթէ տեսնէր
որ իւր ընկերներէից մէկը պատրաստուիւմ
է մի գազանի խփել, նա հանգիստ սըր-
տով թողնում էր, որ ընկերն էլ այդ
պատուին արժանանայ: Իսկ ինքը միայն
այն ժամանակ էր որսի ետեից ընկնում,
երբ նկատում էր, որ ընկերները չեն
տեսնում գազանին, կամ թէ չեն կամե-
նում խփել: Բայց ամենից շատ փրանկն
ինձ դուր էր գալիս այն պատճառով, որ
նա որսի ժամանակ միշտ իրան հանգիստ
պահելով, անդադար հսկում էր ամեն
բանին, ինչ որ կատարուիւմ էր իւր շուր-
ջը: Ես քանի՜ անգամ նորա հետ որսի
եմ գնացել և միշտ էլ հիացել եմ նո-
րա վերայ: Նա երբէք չէր իրար անցնում և
չէր յուզուիւմ որսի ժամանակ և մարդ
նորա հետ կարող էր բոլորովին հանգիստ
լինել, գիտենալով որ նա ամեն նախա-
գգուշութիւն գործ է դրել և թէ ոչ մի

դժբախտութիւն չի կարող պատահել,
որտեղ որ նա կայ: Մէկ անգամ, երբ
մենք երկուսով մենակ մնացինք և փը-
ռուեցինք խոտի վերայ հանգստանալու,
ես ասացի նորան՝ թէ շատ նախանձում
եմ, որ դուք այդպէս հանգիստ ու ան-
վրդով բնաւորութիւն ունէք: Ի՞նչ կեր-
պով էք դուք ձեռք բերել այդ հանգս-
տութիւնը. հարցրի ես նորան: «Ես ին-
քըս էլ որսորդ եմ, գիտեմ թէ որսի ժա-
մանակ որչափ հանգստութիւն և ուշա-
դրութիւն է հարկաւոր: Ամեն անգամ,
երբ ես գնում եմ որսի, ինձ խօսք եմ
տալիս չտաքանալ ու չյուզուել, բայց
էլի միշտ հազար տեւակ յիմարութիւն-
ներ եմ անում: Խնդրեմ ինձ սովորեց-
նէք, թէ արդեօք դուք ինչպէս էք ձեզ
հանգիստ պահում, երբ բոլոր միւս որ-
սորդներն իրար են անցնում և գլուխ-
ները կորցնում են շփոթուելուց:»

Նա ժպտալով ձեռքը տարաւ դէպի
փողակապը և նորա վրայից հանեց մի

քորոց փոքրիկ, մոխրագոյն գլխով:

Այ, թէ ինչը, սկսեց նա, ինձ լիջեցնում է, որ պէտք է սառնասիրտ... լինել որսի ժամանակ: Ես էլ այնպէս անհամբեր որսորդ կըլինէի, ինչպէս և իմ ընկերներս, եթէ մէկ դէպք ինձ լաւ խրատ չլինէր: Բայց այդպիսի դէպք ես ոչ ոքի չէի ցանկանար: Մէկ ամսում իմ բնաւունութիւնս փոխուեց և այդ անմոռանալի խրատի հետքերը մնացին իմ ամբողջ կեանքումս: Կամենում էք ես ձեզ պատմեմ այդ դէպքի մասին»:

Ահա նորա պատմութիւնը.

Իմ հայրս նոյնպէս որսորդ էր: Երբ ես պէտք է երկրորդից երրորդ դասատունը փոխուէի, հայրս խոստացաւ ինձ հրացան ընծայել: Ես քննութիւնս լաւ բռնեցի և հրացանն ստացայ: Կարող էք իմ ուրախութիւնս երեւակայել, երբ ես իմ սեփական հրացանս սւնեցայ: Մեր կողմերում, սիրուն Ելզասում, երեխաները շուտով ցանկութիւն են զգում որ-

սորդ լինելու, որովհետեւ նոքա շատ շուտ տեսնում են իրանց մեծերին անտառներում որսի գնալիս: Ես նոյնպէս, ինչպէս և իմ միւս ընկերներս, շատ անգամ պարծեցել եմ իմ որսորդական պայուսակովս, վազվզել եմ որսի ետեւից և այլն: Ես արդէն իմ հրացանս ունէի և այդ թէ իմ և թէ ընկերներիս առաջ պատիւս բարձրացնում էր: Հօրս ընծայած հրացանով կարծես ես մեծ մարդ դարձայ:

Բայց ափսոս որ ես օրէնքով դեռ իրաւունք չունէի որս անելու և իմ բաւականութեանս համար ես կարող էի հրացան արձակել միայն մեր պարտէզում, իսկ այնտեղ էլ միայն ծտեր կային, որոնց սպանել հայրս թույլ չէր տալիս, որովհետեւ նոքա պարտիզին օգուտ էին բերում. ոչ չընչացնելով զանազան վնասակար միջատներին: Բացի այդ, պարտէզում հրացան արձակելով, ես կարող էի յանկարծ իմ փոքրիկ եղբայրներիս ու քոյրերիս մէկն ու մէկին խփել, որովհետեւ նոքա

առաւօտից մինչև երեկոյ խաղում էին այնտեղ:

Այդպէս ուրեմն, իմ հրացանս անօգուտ պիտի պատից կախուած մնար, եթէ որ հայրս չխղճար ինձ՝ «Վաղ թէ ուշ դու պէտք է հրացան արձակել սովորես. կարծում եմ, որ ոչ մի պատճառ չկայ, արձակուողներին կարելի է սկսել: Մենք քաղաք կերթանք, ես այնտեղ գործ ունեմ. իսկ վերադարձին կըմտնենք իմ մէկ ընկերոջս անտառը, որտեղ ես իրաւունք եմ ստացել որս անելու. կըխփենք մի ճագար: Հետգ ան երկու շուն»:

Ի հարկէ, ես մի ըրպէում հօրս հրամանը կատարեցի և մենք ճանապարհ ընկանք: Բայց Աստուած իմ, ինչպէս երկար էր երևում ինձ այդ ճանապարհը: Ինչպէս ես բարկանում էի գրագրի վերայ, որ շատ կամաց էր գրում հօրս հարկաւոր թղթերը: Ինձ բոլոր ժամանակ թւում էր, թէ մենք մինչև գիշեր մեր գործը չենք պրծնի և ստիպուած կըլի-

նինք որսի գնալն ետ ձգել մինչև միւս օրը:

Վերջապէս ամեն բան վերջացաւ և մենք իրիկուայ հինգ ժամին մեր տեղումն էինք: Ես իմ ձիս կապեցի ծառից, հայրս մեր հրացանները լցրեց հանգիստ կերպով, ինչպէս որ միշտ, առանց շտապելու, զգուշութեամբ և ապա բաց թողեց շներին: Յետոյ նա ցոյց տուեց տեղը, հրամայեց ինձ նայել ճանապարհի վերայ ու արձակել այն ժամանակ միայն, երբ ճագարն երևի և ասաց որ, մինչև շները չմօտենան, բաց չթողնեմ հրացանի բերանը. իսկ գլխաւորը, որ տեղիցս չշարժուեմ, մինչև որ ինքն իմաց չտայ ինձ. և էլի մի քանի խրատներ տալով, նա հեռու գնաց և կանգնեց: Երեք ըրպէից լետոյ լսուեց շների հաչոցը և ապա ինձանից տասը քայլ հեռու երևաց մէկ շատ մեծ ճագար. թեթև ոտիւնով նա թռաւ և կարողացաւ ինձանից բաւական հեռու փախչել. շները

նորա ետեւից վազեցին, իսկ ես դեռ չէի պատրաստվում խփելու: Ես ամաչում էի, որ այդպէս շուարեւ էի և եթէ այն Ժամանակ մէկն ինձ հարցնէր, թէ «ինչո՞ւ չես արձակում» ճշմարիտ, ես նորան կը հաւատացնէի, որ ոչինչ չեմ տեսնում: Ամաչելով ու տեղիցս չհեռանալով, ես կանգնած մնացել էի. բայց շների հաչոցն ինձ ուշքի բերեց: Ճագարն ետ եկաւ և վազեց աւելի աջ քան առաջին անգամ: Ես էլ վազեցի դէպի այն կողմը: Ճագարն ինձ նկատեց և էլի ընկաւ առաջուայ ճանապարհի վերայ. ես հետեւում էի նորան բոլոր մացառների ու թփերի միջից, աչքիցս չփախցնելով նորան: Ես այդ Ժամանակ կարծես էլ ոչինչ չէի տեսնում բացի փախչող որսից: Ահա նա կանգնեց. ես իսկոյն կռացայ և հրացանն արձակեցի: Ճագարն սպանուած էր: Այդ րոպէին միայն ես նկատեցի հօրս. նա կանգնած էր ծառի մօտ, վեց քայլ հեռու ինձանից և Ճագարն իմ արձակե-

լուցս յետոյ, վերջին ոստիւնն անելով, փռուեց հօրս ոտքերի առաջ:

Ուղիղն ասած, իմ ուրախութիւնս այնքան մեծ էր, որ ես չիշեցի, թէ հայրս ինձ պատուիրեց տեղիցս չհեռանալ: Հիանալով իմ յաղթութեամբս, ես վազեցի ճագարի մօտ, բարձրացրի նորան գետնից և հօրս ցոյց տալով, ուրախ ուրախ ասացի. «տես, հայրիկ ջան, քնչպէս էր, յաջող էր իմ առաջին որսը:»

«Որսի Ժամանակ, եղբայր, բաւական չէ միայն լաւ նշան առնելն, այլ պէտք է և լսել նորան, ով որ կարգադրում է», Այս խօսքերի Ժամանակ նա տխուր կերպով Ժպտաց: «Եթէ դու քո տեղումդ կանգնած մնայիր. այն Ժամանակ փոքրիկ գնդակը իմ ոտքս չէր մտնի:»

Բայց յոյս ունեմ, որ այդ չէ պատահել:

Ո՛չ, ո՛չ. բայց դու այնուամենայնիւ ուրիշ անգամ աւելի համբերող եղիր...

Նորա երեսը սովորականից աւելի գունատ երևաց ինձ: Կռանալով, ես փոքրիկ ծակեր նկատեցի նորա անդրավարտիքի վերայ: «Աստուած իմ, բացականչեցի ես. մեթէ ոտքիդ եմ խփել. տես, քո անդրավարտիքդ կլոր կլոր ծակուել է....»

Ո՛չ, այդ ծակերն առաջ էլ կային, Տես, քո շորդ էլ պատռտել ես, երևի մացառների միջից վազելիս է պատահել:

Յիրաւի, ամբողջ շորս պատռտուած էր: Ես հանգստացայ և նկատելով որ մեր շներն արդէն ճագարի հետ գործը վերջացրել են և սպասում են միտցն հրամանի, ոչ նորից որս փնտռեն, ես նոյնպէս ցանկութիւն ունէի շարունակել և նորից հրացանը ձեռքս առայ: Բայց երևում էր, որ հայրս էլ միտք չուներ մնալու:

«Գնանք, այսօր այսքանը բաւական է, ասաց նա. այս օրերս ես յոյս ունեմ, որ նորից այստեղ որսի կըզանք»:

Նա կանչեց շներին և գնաց նսաւ մեր կառքը. նա գնալիս բոլորովին չէր կաղում, իսկ երբ մենք տուն հասանք և կառքից դուրս եկանք, ես նկատեցի, որ նա դժուարութեամբ քարշ էր տալիս իւր մէկ ոտքը: Ցաւում է, հարցրի ես նորան, բայց նա չպատասխանեց և կարծես սառը կերպով ասաց, որ ես հրացանը տանեմ տեղը դնեմ, իսկ ինքը ծանր քայլերով գնաց իւր սենեակը:

Եղբայրներս և քոյրերս դուրս պըրծան պարտեզից և ես գիտեմ, թէ որչափ կըպարծենայի իմ առաջին յաջող որսովս սոցա մօտ, եթէ որ հոգս չուներ նայի: Ես շատ էի ուզում իմանալ, թէ հայրս թնչպէս է և փոքրիկների հետ խօսելով, աշխատում էի ոչ մի խօսք բերանիցս չթռցնել այդ մասին: Ես տեսայ, որ մեր աղախինը շտապ շտապ գնաց մի ինչ որ տեղ, յետոյ բժիշկն եկաւ և մեզ չնկատելով անցաւ, գնաց ուղղակի հօրս սենեակը. նա այնտեղ մինչև ուշ գիշեր

մնաց և երևի այն ժամանակ գնաց, երբ մենք ընթրիք էինք անում: Մայրս մեզ հետ ընթրիքի նստաւ. նա առաջ էլ միշտ քիչ խօսող էր, բայց այս անգամ երևում էր, որ մէկ բան նորան հոգս է պատճառում: «Հայրիկը նստել չի ուզում, ասաց նա մեզ. նա դադրել է շատ և բացի այդ ոտքումը ոսկրացաւ է զգում. երեք, չորս օր նա պէտք է անկողնումը պառկի. բայց այդ ոչինչ, կ'անցնի... Ընթրիքից յետոյ գնացէք նորան բարի գիշեր ասացէք...»

Իմ ախորժակս անցաւ և ես ակամայ էի ուտում և աչքի տակով նայում էի մօրս, որի երեսի վերայ վախում էի յանդիմանութիւն տեսնել. բայց այդպիսի բան չէր երևում նորա աչքերի մէջ: Նա նոյնպէս չէր ուտում և կարծես անհամբեր սպասում էր, թէ երբ կուտէ՛կը պրծնի փոքրիկ եղբայրս: Յետոյ նա սեղանից վեր կացաւ, պատուիրեց մեզ սպասել, մինչև որ հօրս սենեակը կարգի բե-

րէ: Մի քանի րոպէից յետոյ նա մեզ ներս կանչեց:

Հայրս մէջքի վերայ պառկած էր. նորա գլխի տակը շատ բարձեր էին դրել: Ամենից առաջ ես մօտեցայ նորան և համբուրելով ու հազիւ արտասուքներս բռնելով, կարողացայ շշնջալ միայն.

«Հայրիկ ջան, խնդրեմ ինձ ասես, դու իմ պատճառով ես հիւանդ»:

«Հանգստացիր. դու լաւ տղայ ես. պատասխանեց հայրս և ես քեզ շատ եմ սիրում. ահա՛ բոլորն, ինչ որ ես քեզ կարող եմ ասել»:

Եղբայրս և քոյրիկներս այդ ժամանակ արդէն նորա մահճակալի վերայ թաւալվում էին, ինչպէս որ միշտ ամեն առաւօտ, երբ գալիս էին հայրիկիս բարի լոյս ասելու, իրանց գիշերուայ շապիկներով: «Զգո՛յշ, ճչաց նա. այսօր իմ ոտքս ցաւում է...»

Ես չէի հաւատում, որ նա ոսկրացաւով է հիւանդ. նա երբէք չէր գան-

գատվում, որ ոտքի ցաւ ունի և յանկարծ այս օրուան որսորդութիւնից յետոյ առաջ եկաւ: Ես աչքերս այս ու այն կողմը գցեցի, որ սենեակում մէկ որևէ բան գտնեմ, որից կարելի լինի ճշմարտութիւնն իմանալ և Աստուած իմ, յանկարծ նկատեցի Հօրս անդրաւարտիքը, որ կախուած էր պատուհանի կողքից և ինձ այնպէս երեաց, որ անդրաւարտիքի մէկ կողմն ամբողջ երկարութեամբ պատուած էր: Բայց ես չկարողացայ երկար նայել ու համոզուել, որովհետեւ մայրս նկատելով, որ ես սենեակում մի բան եմ փնտռում, իսկոյն զնաց և պատուհանը վարագուրով ծածկեց:

Դուք կարող էք երեւակայել, թէ որչափ երկար էր երեւում ինձ այդ գիշերը: Հէնց որ աչքերս փակում էի, իսկոյն պատկերանում էր իմ առաջ Հօրս ոտքը: զնդակներով վիրաւորուած և այնքան շատ ուռած, որ բոխիկը ըստիպուած է եղել անդրաւարտիքը պատ-

ուել, Հօրս ոտքը միջից հանելու համար Վերջապէս գիշերը լուսացրի, բայց առաւօտն էլ ինձ հանգստութիւն չբերեց Ամեն օր Հօրս դրութիւնն աւելի վատանում էր. խեղճ հիւանդն էլ համբերութիւն չունէր տանելու իւր ցաւերը: Մայրս էլ լաւ չէր կարող ծածկել իւր անհանգստութիւնը: Երեխաները շարունակ լալիս էին, իրանք էլ չհասկանալով, թէ ինչո՞ւ համար: Բոխիկը համարեաւ ամեն ժամ հանդիպում էր Հօրս: Ես չէի ուզում փողոց դուրս գալ, որովհետեւ ամեն պատահող ինձ հարցնում էր Հօրս մասին. իսկ այդ հարցերն ինձ շատ ցաւ էին պատճառում: Ես փակուեցի իմ սենեակումս, պատճառ բերելով, թէ արձակուրդներին ինձ գործ են տուել, պէտք է պարապեմ: Բայց իսկապէս ես չէի աշխատում. աչքերս միշտ արտասուքով լիքն էին. այն միտքը, որ գուցէ ես եմ Հօրս հիւանդութեան պատճառը, գլխիցս դուրս չէր գալիս և ինձ տանջում էր:

Երկու շաբաթ յետոյ, մէկ առաւօտ,
 ժամը 12-ին, ես պատուհանից տեսայ
 մեր բժշկին. այս անգամ նա մենակ չէր.
 նորա հետ էլի երեք բժիշկներ կային:
 Նոքա միասին մտան հօրս սենեակը և
 մի քառորդ ժամից յետոյ դուրս եկան
 դահլիճը: Մտածելով, որ նոքա անպատ-
 ճառ խորհուրդ կ'անեն հօրս հիւանդու-
 թեան մասին, ես վճռեցի ականջ գնել
 նոցա: 'Իհարկ է, ես երբէք այդպիսի
 վատ բան չէի անի, եթէ որ անպատճառ
 չուզենայի իմանալ, թէ արդեօք մեղա-
 ւորն ես եմ և արդեօք հայրս վտանգա-
 ւոր հիւանդ է, թէ չէ: Ինչ որ բժիշկ-
 ները խօսում էին, ես բոլորը պարզ ջո-
 կել չէի կարող, բայց այն, ինչ որ իմա-
 ցայ, տասը խօսքից հինգը, այդքանիցն
 էլ իմ մազերս բիզ բիզ եղան: Իմ հրա-
 ցանիս գնդակն էր հօրս հիւանդու-
 թեան պատճառը. կասկած չկար: Թէ
 ինչ կերպ էր փոքրիկ գնդակը վնասել
 ոտքին, այդ արդէն ես չկարողացայ հաս-

կանալ, որովհետեւ նոքա լատիներէն ա-
 նուններ էին տալիս: Բոլորը համաձայն
 էին, որ վտանգաւոր ցաւ է, թէ պէտք
 է «օպերացիա» անել. բայց նոցանից ոչ
 մէկը չէր վճռւում ինքն անել: Շատ թե-
 թեւ անզգուշութիւնից հիւանդը կարող
 էր վնասուել, իսկ լաւ օպերացիա անելն
 էլ շատ դժուար էր և այնքան ցաւ կա-
 րող էր պատճառել հիւանդին, որ առանց
 այն էլ երկու շաբաթուայ տանջանքնե-
 րից յետոյ թուլացած, նա կարող էր հէնց
 օպերացիայի ժամանակ մեռնել: Բժիշկնե-
 րից մէկը մի քանի անգամ կրկնեց: Ես
 աւելի շուտ կը համաձայնեմ տասը մեծ
 գնդակ հանել և գիտեմ, որ գործը յա-
 ջող կը վերջացնեմ, քան թէ կը փնտռեմ
 այդ շատ փոքրիկ գնդակը: Միայն մեր
 բժիշկը չէր հրաժարւում հօրս օգնել և
 ասում էր, որ գիտենալով նորա քաջու-
 թիւնն ու ամուր կազմուածք ունենալը,
 ինքը համոզուած է, որ հայրս կը դիմա-
 նայ այդ ցաւին: «Եթէ դուք վախենում

էք, ասում էր նա միւսներին, այն ժամանակ ես կրգտնեմ աւելի քաջին և կը հասնեմ իմ նպատակիս, հիւանդիս կը փրկեմ:» Այդ խօսքերից յետոյ նոքա ընդհանուր խօսակցութիւն ունեցան, որ ես բոլորովին չէի կարող հասկանալ. Բոլորը միանգամից խօսում էին: Յետոյ լսուեց դռների բացուելն ու խփուելը և շուտով դահլիճում լռութիւն տիրեց:

Մեր բժիշկն այդ օրն էլ չեկաւ. երևի նա դնացել էր հարևան քաղաքից բժիշկ բերելու: Իմ կարծիքս աւելի հաստատուեց, երբ միւս օրն առաւօտուայ ժամը 6-ին մայրս մեզ անկողիններիցս հանեց, պատուիրեց շուտով հագնուել և տարաւ հօրս մօտ: Նա մեզ ամեն մէկիս առանձին կերպով ջերմ համբուրեց. յետոյ մայրս նստեցրեց մեզ մեր փոքրիկ կառքի մէջ և երեխաներին ինձ լանձնելով, ասաց. «Հօրեղբայրդ իւր տօնի պատճառով ձեզ հրաւիրել է երկու երեք օրով. ման գալն ու տեղի փոփոխութիւնը

ձեզ շատ հարկաւոր է, մանաւանդ քեզ համար. վերջին ժամանակս դու իսկ բանտարկուածի պէս էիր ապրում: Հօրդ առողջութեան համար անհանգիստ մի լինիր. այսօրուանից նա կըսկսէ լաւանալ:»

Մայրս ինձ խղճալով, խաբէբում էր: Օպերացիէն անպատճառ պէտք էր, ես այդ հասկացայ և այդ պատճառով էլ մեզ տանից հեռացնում էին: Հօրեղբօրս երևի իմաց չէին տուել, որովհետև նա շատ զարմացաւ, երբ մեզ տեսաւ: Նոքա շտապում են, մտածեցի ես, երևի օպերացիէն հէնց այսօր կ'անեն: Իմ տեղս այնտեղ է... հայրիկիս մօտը, առացի ես մտքումս. և ոչ ոքի իմաց չտալով, ոտքով ճանապարհ ընկայ դէպի տուն: Երեք ժամից յետոյ ես արդէն տանն էի:

Տուն գնալիս շատ տխուր բաներ էին անցնում իմ մտքիցս: Բացի այն, որ խիղճս ինձ տանջում էր, ես վախենում էի և ապագայի համար... Ես այդ երկու շաբաթում այնքան ցաւ քաշեցի, ինչքան

որ ուրիշը տասն տարուամ չի քաշի: Ես գիտէի որ մենք հարուստ չենք. քնչ կըլինի մեր դրուժիւնն, եթէ հայրս մեռնի... Իսկ եթէ հարկաւոր լինի մեր կալուածքը ծախելու... Ես պարտական եմ պահելու մեր ընտանիքը. բայց քնչքան կարող եմ փող աշխատել որ. ես միայն երրորդ դաստան աշակերտ եմ: Այն ժամանակ ուսումս պէտք է կիսատ թողնեմ. ես տեսել եմ իմ հասակիս տղաներ, որոնք նոյնպէս իրանց ուսումը կիսատ են թողել, որ ընտանիքի համար հաց ճարեն. մէկ տարուայ մէջ նոքա արհեստ են սովորում և կարողանում են դորանով քիչ թէ շատ գլուխները պահել:

Մարդու չհանդիպելու համար ես անցնում էի խուլ փողոցներով ու հայաթների միջով: Դեռից անցայ միւսափը, լաւ որ, գետը ցածր էր. ես ուղղակի դուրս եկայ մեր պարտիզին նայող պատուհանների տակ: Ես միայն տասը քալ հեռու էի մերոնցից, երբ յան-

կարծ մի սուր ու խղճալի ձայն լսեցի... որից իմ ոտքերս ծալուեցին: Այն ժամանակներն օպերացիա անելիս գործ չէին դնում ո՛չ խօրօֆօրմ և ո՛չ էլ ուրիշ բան, որ հիւանդին քնեցնեն և խեղճ հիւանդը պէտք է լսէր ու տեսնէր այն ամէնն, ինչ որ անում էին իրան: Արդեօք երկաթ տանջուեց հայրս, այդ ես չգիտեմ. միայն երբ զարթնեցի, տեսայ որ գետնին պառկած եմ. երևի ուշքս գնացել էր: Ել ձայն չէր լսվում: Խոչպէս վերջացաւ. արդեօք հայրս դիմացաւ» ամենից առաջ այդ հարցերը աուր ես ինձ ու ինձ. և ո՛չ մեռած, ո՛չ կենդանի, ներս մտայ տուն և հէնց նոր դահլիճ էի մըտել, երբ հանդիպեցի մօրս:

Մայրիկ ջան, ինչպէս եղաւ...

Հանգստացիր, այդ անկարելի էր չանել, իսկ ապագայի համար բժիշկը պատասխանատու է:

Միայն այդ ժամանակ մայրս գլխի ընկաւ, որ ես պէտք է հօրեղբօրս մօտ

լինէի: Նա բարկացաւ, որ ես չեմ լսում իրան և սարսափեց, երբ նկատեց, որ իմ նոր շորս բոլորովին թրջուած և ցեխոտուած էր...

Մեր հիւանդն այդ ժամանակ քնած էր: Նորան չասացին իմ վերադառնալու մասին. նա կարող էր նեղանալ, որովհետեւ նորա կամքովն էին մեզ ղրկել հօրեղբօրս մօտ: Բայց մայրս սովոր չէր հօրիցս բան ծածկելու. և բացի այդ նա ուզում էր, որ ես հայրիկիս տեսնեմ և ուրախանամ, որովհետեւ նա հիմայ աւելի ուրախ և աւելի զուարթ էր... Այդ պատճառով մենք երկուսս էլ երջանիկ էինք. ես ներս մտայ հօրս սենեակը, նա ինձ տեսաւ թէ չէ, ուրախութիւնից սկսեց լալ:

Հայրիկ ջան, սիրելի հայրիկս, ասացի ես նորան փայփայելով, ինչո՞ւ դու ինձ ճշմարիտը չասացիր... չէ՞ որ ես սովոր եմ հաւատալ ամեն բանի, ինչ որ դու ինձ ասում ես...

Եւ սորանից յետոյ էլ հաւատա: Ես գիտէի, որ դու շատ կըտխրես, եթէ ճշմարտութիւնն իմանաս: Մտածում էի, դժբախտութիւնը պատահել է, էլ ուղղել չի կարելի. ուրեմն, ինչո՞ւ դու էլ ամբողջ կեանքդ տանջուիս...

Մի և նոյն է, ես այս երբէք չեմ մոռանայ և գիտեմ, որ երբէք էլ չեմ միխթարուի, որ այսպիսի աններելի բան արի:

Սպասէ, ես քեզ կըմխիթարեմ. այսուհետեւ դու ինձ մօտ կըմնաս և կը նայես ինձ, քանի որ ես անհողմուս պառկած կըլինեմ: Խեղճ տղայ, դու էլ բաւական տանջուեցիր...

Այդ օրուանից մենք աւելի մտեւմացանք հօրս հետ և դառանք ինչպէս ընկերներ. հայրիկս ինձ համար աւելի թանգ էր քան առաջ: Այդ տխուր դէպքն ինձ սովորեցրեց, թէ որչափ մարդուս հարկաւոր է համբերութիւն և սառնասրտութիւն: Հօրս քաջութիւնն ու բա-

րուծիւնն ինձ լաւ օրինակ դառան. նորան նայելով, ես էլ աւելի խելօք և աւելի լաւ էի դառնում:

Մէկ երեկոյ, երբ ես տխուր նստած էի նորա գլխի վերեւը, նա խօսեց ինձ հետ:

«Լսէ, ասաց նա. մենք երկուսս էլ լիմար ենք: Դու դեռ ջահիլ ես, քեզ ներելի է. բայց ես պէտք է ամեն բան առաջուց լաւ մտածած լինէի. ինչպէս վարժապետ և հայր ես երկու անգամ աւելի մեղաւոր եմ: Նս պէտք է քեզ հետ մնայի, ցոյց տայի, թէ երբ ինչ պէտք էր անել, և ոչ թէ թողնէի, որ դու ինքդ ճագարին սպանէիր... Դէհ, քնչ արած, եղածն օրհնած է. երբ միւս տարի միասին գնանք որսի...

Որսի, երբէք, ասացի ես յուզուած. երբէք հրացան էլ ձեռքս չեմ առնի:

Հայրս ծիծաղեց ու ասաց. Ոչ, մենք կ'երթանք որսի. ես այդ ուզում եմ. հրացան արձակել գիտնալը շատ լաւ բան է,

մանաւանդ որ որսի ժամանակ մարդ համբերութիւն է սովորում:

Մայրս էլ հակառակ էր հօրս: Յետոյ, երբ հայրս լաւացաւ և մենք միասին գնում էինք որսի, խեղճ մայրս ամեն անգամ սաստիկ անհանգիստ էր լի. նում: Բայց նա շատ լաւ գիտէր, որ հօրս ցանկութիւնն տնայառճառ պէտք է կատարուի: Եթէ անկարելի է, որ այդ չանէք, այն ժամանակ, ասաց մայրս, պէտք է մի միջոց գտնել, որ տղաս իրան խելօք ու լաւ պահէ որսի ժամանակ: Ես քեզ կուտամ մի յիշատակ և դու նորան միշտ քեզ մօտ պահէ. նա քեզ կըյիշեցնէ, որ գուր որսի ժամանակ չպէտք է տաքանաս ու գլուխդ կորցնես»:

Այդ յիշատակն ահա այս քորոցն է. սորա գլուխը շինուած է այն փոքրիկ գնդակից, որով քիչ մնաց, որ հօրս սպանէի: Այս քորոցը միշտ փողակապիս վերայ է: Այն յիշողութիւնը, որը կապուած է սորա հետ, ինձ ստիպեց հանգիստ և

З.В.Б. ЗВЕЗДНЫЙ БИБЛИОТЕКА
С.С.Р.А. Публичная Библиотека
7/1 1922
М. Москва, Мясницкая
П. УЗНИКОВ

PO 13

Նոյն թարգմանչինն է

	Ռ.	Կ.
1 Յովհան Գուտտենբերգ . . .	—	15
2 Դոկտոր Զէններ . . .	—	20
3 Մանկական Թատրոն . . .	1	—
4 Իբսէնի, Նորա . . .	—	30
5 Լիր Արքայ . . .	—	5
6 Դայլ . . .	—	3
7 Թուղթ և Հին Գրքեր (Օստրո- գոմսկի) . . .	—	5
8 Տիրուացի Աղջիկ և Ժլատ . . .	—	5
9 Մեր Պապի Գաւազանը . . .	—	5
10 Անհանգիստ Գիշեր . . .	—	5

